

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра політичних теорій

Серія: Навчально-методичні посібники

А. І. СУШКО
А. І. КОРМИЧ
Т. М. КРАСНОПОЛЬСЬКА

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ

Навчально-методичний посібник

*Для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти*

Одеса
2022

Автори:

Сушко А. І. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

Кормич А.І. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Краснопольська Т. М. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

**Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 30.06.2022 року)**

Рецензенти:

Узун Ю. В. – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри історії та світової політики Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Каретна О. О. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології Національного університету «Одеська юридична академія».

Сушко А.І., Кормич А.І., Краснопольська Т.М.

Методика викладання політології : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса, 2022. 56 с.

Навчально-методичний посібник призначений для здобувачів вищої освіти, які вивчають дисципліну «Методика викладання політології».

У навчально-методичному посібнику викладено зміст навчальної дисципліни за темами лекцій та практичних занять, практичні завдання з курсу, перелік тем для самостійної роботи, питання для перевірки знань з навчальної дисципліни, перелік тем доповідей та презентацій, а також список рекомендованої літератури.

Навчально-методичний посібник підготовлено відповідно до освітньої програми вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» і рекомендовано використовувати у навчальній роботі при підготовці фахівців за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

©. Сушко А.І., 2022
Кормич А.І., 2022
Краснопольська Т.М., 2022

I. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Методика викладання політології» призначена для здобувачів вищої освіти, що навчаються за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Методика викладання курсів політичних дисциплін у вищій школі ґрунтується на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти і постійно вдосконалюється під впливом наукових досягнень в політології, педагогіці, політичних та соціально-економічних змін в Україні та світі.

В сучасних умовах методика викладання курсів політології у вищій школі дає змогу не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання політичних явищ, а й наповнити його актуальним гуманістичним змістом. Мета дисципліни - сприяти підвищенню творчої активності здобувачів на всіх етапах реалізації модульної навчальної програми методики викладання курсу політології, допомогти розвитку їх професійно значущих особистих дидактичних здібностей та вмінь, а також освоєнню технологій навчального процесу. Основними завданнями методики викладання курсу політології є формування вмінь і навичок самостійної роботи, підготовки та проведення лекційних і практичних занять зі здобувачами вищої освіти, удосконалення їх пізнавальних умінь, мовлення, комунікабельності, творчої особистості майбутнього фахівця.

Предметом навчальної дисципліни є методика викладання курсів політологічних дисциплін у вищій школі, що ґрунтується на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти.

Курс постійно вдосконалюється під впливом наукових досягнень в сфері політології.

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основами методики викладання політичних дисциплін, методичними вимогами до викладача та здобувача освіти, навчити основних методичних прийомів, розкрити вузлові набутки світового та вітчизняного викладання і вивчення політології.

Завданнями дисципліни є: обґрунтувати базове значення методики у викладанні соціально-політичних дисциплін, актуалізацію потреби в її розробленні; познайомити з об'єктом, предметом, змістом і функціями методики викладання політичних дисциплін; роз'яснити зміст основоположних дидактичних та педагогічних принципів та специфіку їх задіяння у викладанні політичних дисциплін; охарактеризувати роль викладача як методиста та здобувача освіти як суб'єкта на-

вчального процесу.

Тематичний план дисципліни орієнтований не тільки на теоретичну підготовку майбутніх політологів-викладачів вищої школи, а й на розвиток їх методичної майстерності, творчого потенціалу, формування практичної готовності до професійної участі у вузівському навчальному процесі.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати основний зміст усіх тем, поняття методика, цілі, принципи, методи викладання курсу політології, форми і види навчального процесу;

вміти, спираючись на знання термінів та основних положень методики викладання курсу політології, самостійно здійснювати розробку текстів окремих лекцій та підготовку матеріалів і робочих планів практичних занять з метою виконання конкретних завдань з тієї чи іншої теми та модуля.

Вивчення здобувачем вищої освіти методики викладання курсу політології за- вершується заліком. До заліку кожний здобувач вищої освіти повинен підготувати план-конспект лекції або розробити робочий план практичного заняття за однією із запропонованих викладачем тем.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

Підсумковою формою контролю є залік.

II. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Методика викладання політології» є однією зі складових програми підготовки магістрів спеціальності 052 «Політологія» та є важливою частиною підготовки освіченого фахівця.

Успішне вивчення курсу «Методика викладання політології» передбачає освоєння здобувачами вищої освіти лекційного матеріалу, його закріплення та поглиблення на практичних заняттях, самостійне вивчення навчальної, наукової та нормативної літератури.

Основним видом навчальних занять є лекції, призначені для засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція – це аудиторне заняття з курсом або його частиною (поток), що проводять провідні викладачі – лектори (професори та доценти) навчального закладу, а також провідні вчені або спеціалісти, запрошені для читання лекцій, що містять основні положення навчальної або спеціальної дисципліни, їх теоретичні проблеми, в тому числі новітні наукові досягнення. Тематику курсу лекцій наведено у тематичному плані навчальної дисципліни.

Основними завданнями, що визначають напрямок лекційних занять, є: характеристика структури теми; розкриття змісту категоріального апарату теми; висвітлення зв'язку теорії з практикою.

Лекція є теоретичною основою практичних занять, подальшого самостійного вивчення здобувачами курсу.

Самостійну роботу здобувача над лекцією умовно поділяють на три основні етапи:

1) підготовка до лекції, що відбувається заздалегідь і передбачає ознайомлення з рекомендованою навчальною літературою за конкретною темою, що її викладатимуть на лекції;

2) сприйняття і конспектування лекції, що полягає в засвоєнні усного матеріалу і його коротких записів (конспектуванні). При конспектуванні необхідно в результаті «переробки» інформації виділити основну думку лектора і стисло її викласти. Лекція не підлягає дослівному запису, за винятком формулювань, визначень, імен, найменувань політико-правових актів та літератури, хронологічних і статистичних даних, підсумкових висновків за темою;

3) подальша робота над лекцією, що передбачає додаткове доопрацювання конспекту на основі самостійного вивчення рекомендованої нормативної, навчальної та наукової літератури.

Практичні заняття, які проводять з академічною групою, є логічним продовженням лекційного курсу. На них поглиблюють, закріп-

люють та деталізуються знання, отримані під час лекції і в результаті самостійної роботи.

Практичні заняття спрямовані на підвищення теоретичного рівня знань у сфері методики викладання політології, більш поглиблене вивчення складних або дискусійних питань відповідної теми, на поточний контроль засвоєння знань, умінь, навичок здобувачів.

Практичному заняттю має передувати підготовка здобувача вищої освіти за завчасно визначеним планом. Для цього необхідно:

- вивчити і доповнити конспект лекції з даної теми;
- вивчити рекомендовані політико-правові акти, навчальну та наукову літературу;
- скласти конспект або тези відповіді за найбільш складними питаннями заняття;
- вміло використовувати вивчений матеріал при відповідях.

Здобувач вищої освіти на практичному занятті має продемонструвати знання теоретичного матеріалу, здатність використовувати його при вирішенні практичних завдань, уміння ясно та аргументовано висловлювати свої думки в усній та письмовій формі, оперуючи термінологією.

Під час проведення практичних занять викладач використовує такі форми: вільне обговорення питань плану заняття в академічній групі; індивідуальна співбесіда з кожним здобувачем вищої освіти; виконання письмових, в тому числі контрольних, робіт; заслуховування доповідей, рефератів з найбільш складних питань і їх подальше колективне обговорення в групі тощо.

Практичні заняття є також одним із видів поточного контролю за успішністю освоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу. На кожному занятті викладач оцінює ступінь підготовки здобувача з теми. Підсумкові оцінки вносять до журналу обліку успішності.

Метою практичних занять є: навчання застосуванню теоретичних положень у практичній діяльності; вироблення навичок самостійної роботи здобувача вищої освіти; розвиток професійної свідомості та мислення.

Важливими формами навчальних занять є індивідуальні навчальні заняття, консультації.

Індивідуальні навчальні заняття організовують з окремими здобувачами вищої освіти з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. До видів індивідуальних завдань з курсу «Історія української культури» належать реферати, доповіді, презентації та тестові завдання.

Самостійна робота здобувача вищої освіти є однією з основних форм організації навчання, основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових аудиторних занять час.

Мета самостійної роботи – закріплення, поглиблення й узагальнення знань, здобутих на лекційних та практичних заняттях. У процесі самостійної роботи у здобувачів формуються індивідуальні вміння та навички самостійного засвоєння навчальної та наукової літератури, нормативних джерел, використання сучасних інформаційних засобів і технологій.

Для підвищення ефективності самостійної роботи здобувача доцільно її планування. Планування та організація самостійної роботи мають ґрунтуватися на достовірній інформації згідно з такими позиціями: вид роботи (наприклад, підготовка до лекції, практичних занять); трудомісткість процесу підготовки (з урахуванням індивідуальних здібностей і особистісних якостей здобувача вищої освіти); форми і методи навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення виду самостійної роботи; місце і форма виконання самостійної роботи (наприклад, у бібліотеці, спеціалізованому навчальному кабінеті, комп'ютерному класі, вдома; письмово, усно тощо); форми і способи контролю виконання самостійної роботи здобувача вищої освіти; необхідний і достатній обсяг часу за диференційованими нормативами щодо кожного виду самостійної роботи.

Особливість самостійної роботи полягає в необхідності самостійного, творчого пошуку та аналізу інформації. Це дає змогу розширити обсяг інформації з теми, отримати системне уявлення з конкретного питання.

До видів самостійної роботи віднесені підготовка презентації в рамках теми практичного заняття.

Результати, отримані здобувачами вищої освіти на практичних заняттях, враховують під час проведення підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Формою такого контролю з навчальної дисципліни «Методика викладання політології» є залік. Результати заліку оцінюють за національною двобальною шкалою – «зараховано», «не зараховано», вказуючи відповідність ECTS.

Результати заліку вносять до залікової відомості та залікової книжки здобувача вищої освіти.

Здобувача вищої освіти вважають допущеним до заліку лише за умови виконання всіх видів робіт, передбачених планом навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання знань студентів:

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь студента правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або студент відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C	Задовільно	
64-73	D		
60-63	E	незадовільно	не зараховано
1-59	Fx		
1-34	F		

III. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Аудиторні заняття (в год.)		Самостійна робота (в год.)
		Лекції	Практ	
1.	Загальні питання викладання у вищій школі	2	2	10
2.	Глобальні тенденції розвитку освіти	2	4	10
3.	Освіта в сучасній Україні	2	4	10
4.	Концептуальні засади викладання політології у вищій школі	4	4	10
5.	Традиційні форми організації навчання	4	2	10
6.	Інноваційні освітні технології	2	4	10
7.	Технології дистанційної освіти	2	2	10
Індивідуальне завдання		-	-	10
Всього 120 годин		18	22	80

IV. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Традиційне та інноваційне навчання: порівняльний аналіз.

Дидактичні системи та дидактичні технології у вищій школі.

Тип освіти.

Моделі системи освіти в сучасному світі.

У вищій школі протягом століть традиційно домінувала спочатку лекційна, а потім лекційно-практична методика навчання, характерними елементами якої є:

- лекція як основна форма передачі великого обсягу систематизованої інформації, що має бути орієнтовною основою для самостійної роботи студентів;

- семінарсько-практичні заняття - форма організації, поглиблення, розширення, закріплення навчального матеріалу, використання його на практиці та для контролю знань, отриманих на лекції та в процесі самостійної роботи;

- основою навчання є самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента;

- навчальна група - форма організації студентів, постійний склад якої зберігається на протязі усього періоду навчання у ВНЗ;

- навчальний рік, що зазвичай поділяється на два семестри, заліково-екзаменаційний період і канікули;

- завершується навчання у вищому навчальному закладі державними іспитами, і (або) захистом дипломної (випускної) роботи. Традиційна система навчання більш чи менш задовольняла суспільні потреби, однак кінець ХХ - початок ХХІ століття ознаменувалися революційними соціально-економічними, інформаційними змінами, які вимагали кардинальних змін в освітньому середовищі.

У цей період освіта перетворюється в одну з ключових сфер суспільства, у якій формується його майбутнє інтелектуальне багатство, у тому числі і основні ресурси.

Освіта найбільш активно діє на оновлення і розвиток усіх галузей суспільного життя. Це сприяло підвищенню рівня освіти в найбільш розвинених країнах світу і активізувало проблему переходу до загальної вищої освіти населення;

Відбувається швидке зростання об'ємів інформації, що потребує швидкого оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, подовження термінів навчання, утвердження принципу неперервності освіти

на протязі усього життя, всебічної технологізації освітнього процесу.

Якщо у традиційному навчанні увага акцентувалася на запам'ятовуванні і відтворенні інформації, то у нових умовах виникла потреба розвитку творчого (продуктивного) мислення студента, формування його комунікативних умінь та практичної підготовки до активної життєдіяльності у постійно мінливому соціальному середовищі.

Слід зважати на особливість сучасної системи вищої освіти в Україні, де має місце співіснування традиційних та інноваційних технологій навчання з яскравим нахилом в сторону традиціоналізму, що в повній мірі не забезпечує сучасних вимог до випускників ВНЗ. Отже, нагальною постає потреба широкого упровадження інновацій у навчальний процес.

Педагогічна інновація – це введення нового в цілі, зміст методи і форми навчання і виховання, в організацію шкільної діяльності педагога.

Самі терміни «інноваційне» та «традиційне навчання», а також ідея їх альтернативності були запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу в 1978 році. Ця доповідь привернула увагу світової наукової спільноти до факту неадекватності принципів і методів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості та розвитку її пізнавальних можливостей. Доповідь викликала значний резонанс в освітньому середовищі, що стало поштовхом до розробки і упровадження в педагогічний процес вищих навчальних закладів інноваційних дидактичних технологій.

Дидактика (грец. *didaktikos* – повчальний) – галузь педагогіки, спрямована на вивчення і розкриття теоретичних основ організації процесу навчання (закономірностей, принципів, методів, форм навчання), а також на пошук і розроблення нових принципів, стратегій, методик, технологій і систем навчання.

У дидактиці на основі теорії пізнання й сучасних досягнень психологічної та педагогічної наук розроблено й активно використовують низку концепцій навчання, опанування знань, навичок та вмінь. Деякі автори, наприклад В. Оконь та І. П. Підласий, визначають ці концепції як дидактичні системи, що їх розуміють як комплекс внутрішньо узгоджених тверджень, що базуються на єдності цілей, змісту і дидактичних принципів, котрі стосуються способів організації роботи педагога та студентів. Дидактичні системи характеризуються внутрішньою цілісністю структур, створених єдністю цілей, організаційних принципів, змісту, форм і методів навчання. Педагогічні поняття «концепція» і «дидактична система» тотожні за змістом. У зв'язку з цим правомірно використовувати і перше, і друге поняття. І. П. Підласий виокремлює

такі дидактичні системи, які принципово відрізняються одна від одної:

- дидактична система Й. Ф. Гербарта;
- дидактична система Дж. Дьюї.

У педагогічній літературі дидактичну систему, що її обгрунтував Й. Ф. Гербарт, називають традиційною. У традиційній системі навчання розглядають здебільшого з погляду педагога, де він - суб'єкт навчання, а студенти – об'єкти його педагогічних впливів. Вважають, що ефективність навчання залежить головним чином від методів і прийомів діяльності викладача, у зв'язку з чим основну увагу приділяють пошукові й обгрунтуванню ефективних методів викладання. Особливості пізнавальної активності студентів, як правило, не враховують. У такій пояснювально-ілюстративній моделі навчання педагог повідомляє студентам певну інформацію, а вони її засвоюють. Тобто педагог «вкладає» знання в голови студентів, яким залишається тільки сприйняти, засвоїти їх, а потім відтворити. Викладання, засвоєння і відтворення - основні етапи традиційного навчання. Основну функцію педагога вбачають у чіткому, доступному і зрозумілому викладі, поясненні студентам навчального матеріалу готових знань і умінь. Основні положення традиційної системи обгрунтував Й. Ф. Гербарт, який виокремив чотири формальні ступені навчання: зрозумілість, асоціація, узагальнення, застосування.

Зрозумілість - викладення нового матеріалу у формі розповіді чи бесіди. Цьому має передувати підготовка студентів, актуалізація опорних знань. Основне - зрозуміло, чітко, доступно подати матеріал з використанням наочності, сформувані у студентів конкретні уявлення. Асоціація – забезпечення зв'язку нового матеріалу з раніше засвоєними знаннями, формування понять, висновків, узагальнень на основі раніше набутих уявлень.

Узагальнення - включення нових понять до раніше сформованої системи знань методами бесіди та дискусії. Застосування набутих знань на практиці за допомогою вправ і завдань, унаслідок виконання яких у студентів формуються вміння.

Таким чином, у процесі навчання, організованого згідно з формальними ступенями Й. Ф. Гербарта, студентів необхідно вести від конкретних уявлень до понять, від понять до формування вмінь.

Дидактичну систему Й. Ф. Гербарта критикували за: вербалізм та інтелектуалізм навчання; недооцінку активності студентів, односторонню орієнтацію на передачу їм готових знань; отождолення пізнавального розвитку і засвоєння знань; формалізм навчання, методичну рутину і консерватизм. Теорія Й. Ф. Гербарта була значним кроком уперед у розвитку дидактики. У ній містяться чимало цінних рекомендацій сто-

совно організації пояснювально-ілюстративного навчання на заняттях.

Серед сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі: технологія модульного навчання, технологія розвиваючого навчання, особистісно орієнтована технологія, інформаційні технології, технологія дистанційного навчання, ігрова технологія, диференційована технологія навчання та ін.

Історично типи освіти країн різних континентів мають спільні риси. Першим типом у давніх суспільствах була міфологічна освіта, тобто освоєння світу у формі казок, билин, міфів, пісень тощо. Наступний тип - схоластична освіта, для якої характерна культура тексту і словесної природи знання про землю та небо, тренування пам'яті та волі, оволодіння грамотою й риторикою, навчанням про сутність і сенс людського існування. Третій історичний тип освіти - просвітницький - виник у період появи класифікатора наук і мистецтв, у час народження світської регулярної освіти. А від початку XX ст. у світі спостерігаємо процес розмаїття освітніх парадигм, типів і видів освіти. Вид або тип сучасної освіти зумовлений, насамперед, типом освітньо-виховної системи, в умовах якої людина здобуває освіту, і залежить від якості засвоєння набору видів людської діяльності, можливо й професії, які розкривають специфіку освітньої системи, а також від якості засвоєння культурних цінностей, досягнень науки і техніки. Це пов'язано з тим, що всі освітні й виховні установи концентрують основи розвинутих наукових знань і вищі зразки соціокультурної діяльності людини своєї епохи.

Моделі системи освіти в сучасному світі:

- Модель освіти як державно-відомчої організації. У цьому контексті систему освіти державна влада розглядає як самостійний напрям у низці інших галузей. Організують її за відомчим принципом із твердим централізованим визначенням цілей, змісту освіти, номенклатури навчальних закладів і навчальних дисциплін у межах того чи іншого типу освітньої системи.

- Модель розвивальної освіти передбачає організацію освіти як особливої інфраструктури через широку кооперацію діяльності освітніх систем різного рангу, типу і рівня. Така побудова дає змогу забезпечувати й задовольняти потреби різних прошарків населення країни в освітніх послугах, швидко розв'язувати освітні завдання й забезпечувати розширення спектру освітніх послуг.

- Традиційна модель освіти (Ж. Мажо, Л. Кро, Ж. Крапля, Д. Равич, Ч. Фін та ін.) – модель систематичної академічної освіти як способу передавання молодому поколінню універсальних елементів культури. Основну роль освіти традиціоналісти вбачають у тому, щоб збе-

рігати й передавати молоді елементи культурної спадщини людської цивілізації.

- Раціоналістична модель освіти (П. Блум, Р. Ган'є, Б. Скінер та ін.) передбачає таку її організацію, яка насамперед забезпечує засвоєння знань, умінь, навичок і практичне пристосування молодого покоління до сучасного суспільства. У межах цієї моделі дбають про передавання-засвоєння лише тих культурних цінностей, які дають змогу молодій людині безболісно пристосовуватися до наявних суспільних структур. І будь-яку освітню програму можна перевести в «поведінковий» аспект знань, умінь і навичок, які варто опанувати учням. В ідеології сучасної раціоналістичної моделі освіти центральне місце належить біхевіористській (від англ. – поведінка) концепції соціальної інженерії.

- Феноменологічна модель освіти (А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс та ін.) передбачає персональний характер навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається, дбайливе й уважне ставлення до їхніх інтересів і потреб. Його представники відкидають погляд на школу як на «освітній конвеєр». Освіту вони розглядають як гуманістичну в тому значенні, щоб вона найбільш повно й адекватно відповідала справжній сутності людини, допомагала їй знайти те, що в ній уже закладено природою, а не «відливати» у певну форму, придуману кимсь задалегідь, апіорі.

ТЕМА 2. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освітній світовий простір.

Тенденції розвитку освіти на початку XXI ст.

Якість вищої освіти і глобалізаційні процеси.

Негативні наслідки і позитивний потенціал масовості вищої освіти.

Болонський процес та кредитно-модульна система організації навчального процесу.

Світ сьогодні об'єднаний турботою про виховання громадянина всієї планети. Інтенсивно розвивається міжнародний освітній простір, тому світове співтовариство прагне до створення глобальної стратегії освіти людини незалежно від місця її проживання й освітнього рівня. Усі країни об'єднує розуміння, що сучасна освіта має стати міжнародною; шкільна й університетська освіти набувають рис полікультурної освіти, яка розвиває здатність оцінювати явища з позиції іншої людини, різних культур, іншої соціально-економічної формації, створює

полікультурне середовище. Світовий освітній простір об'єднує національні освітні системи різного типу і рівня, що значно різняться філософськими й культурними традиціями, рівнем цілей і завдань, якісними станами. Тому варто говорити про сучасний світовий освітній простір як про єдиний організм, що формується і в кожній освітній системі якого наявні глобальні тенденції й збережено розмаїтість.

У світі виокремлюють типи регіонів за ознакою взаємного зближення і взаємодії освітніх систем. Перший тип становлять регіони, що є генераторами інтеграційних процесів. Найяскравішим прикладом такого регіону може слугувати Західна Європа. Ідея єдності стала стержнем усіх освітніх реформ 1990-х рр. у західноєвропейських країнах. До першого типу регіонів можна також зарахувати США і Канаду, але їхні інтеграційні зусилля у сфері освіти реалізуються в іншій ситуації. У світі формується новий Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР) – генератор інтеграційних процесів. До нього входять такі країни: Республіка Корея, Тайвань, Сінгапур і Гон-конг, а також Малайзія, Таїланд, Філіппіни й Індонезія. Для всіх цих країн характерна стратегія підвищених вимог до якості навчання й підготовки кадрів.

До другого типу належать регіони, що позитивно реагують на інтеграційні процеси. Насамперед це країни Латинської Америки. І в процесі історії, і нині Латинська Америка виявляється в зоні дії інтеграційних імпульсів з боку США і Західної Європи.

До третього типу належать регіони, які є інертними щодо інтеграції освітніх процесів. До цієї групи входить значна частина країн Африки від Сахари до півдня (крім ПАР), низка держав Південної й Південно-Східної Азії, невеликі острівні держави басейнів Тихого й Атлантичного океанів. До кінця ХХ ст. виокремилися регіони, у яких через деякі економічні, політичні, соціальні причини порушено послідовність освітніх та інтеграційних процесів. До таких регіонів належать арабські країни, Східна Європа і країни колишнього СРСР.

Для світового освітнього простору характерні дуже важливі тенденції, що особливо яскраво виявляються на початку ХХІ ст.

Перша тенденція - повсюдна орієнтація більшості країн на перехід від елітної освіти до загальнодоступної високо-якісної освіти.

Друга тенденція полягає в поглибленні міждержавної співпраці в галузі освіти. Активність розвитку цього процесу залежить від потенціалу національної системи освіти й від рівних умов партнерства держав та окремих учасників.

Третя тенденція припускає істотне збільшення у світовій освіті гуманітарної складової загалом, а також завдяки введенню нових наукових і навчальних дисциплін, орієнтованих на людину: політології,

психології, соціології, культурології, екології, ергономіки, економіки тощо.

Ще однією важливою тенденцією в розвитку світової освіти є значне поширення нововведень за умов збереження сформованих національних традицій та національної ідентичності країн і регіонів. Тому простір стає полікультурним і орієнтованим на розвиток людини й цивілізації загалом, більш відкритим до формування міжнародного освітнього середовища, наднаціональним за характером знань і долучення людини до світових цінностей.

Окрім названих тенденцій, у світовій освіті набуває сили:

- «ринковий» і «діловий» підхід;
- прагнення до демократичної системи освіти, тобто доступність освіти всьому населенню країни і наступність її рівнів, надання автономності й самостійності навчальним закладам;
- забезпечення права на освіту всім охочим (можливість і рівні шанси для кожної людини здобути освіту в навчальному закладі будь-якого типу, незалежно від національної й расової належності);
- підвищений інтерес до обдарованих дітей і молоді, до особливостей розкриття й розвитку їхніх здібностей у процесі освіти;
- пошук додаткових ресурсів для освіти дітей із відхиленнями в розвитку, дітей-інвалідів. ЮНЕСКО здійснює організаційне регулювання процесу розвитку світового освітнього простору.

Щодо поточного стану та динаміки якості української освіти в цілому і вищої освіти зокрема, існує чимало різних, нерідко суперечливих оцінок. Ці дані часто використовуються у політичній боротьбі для критики або підтримки поточної влади. Так, в останні роки з посиленнями на різні зарубіжні інституції було оприлюднено низку рейтингових оцінок якості української вищої освіти у порівнянні з іншими країнами, згідно з якими Україна посідала місця від 70-го до 25-го в один і той самий період. Безперечно, методики оцінювання окремих країн і їх ранжування у різних дослідженнях можуть бути різними, однак такі великі відмінності у кінцевих результатах не можуть не викликати сумнівів.

Очевидно, що по-справжньому об'єктивним безпосереднім критерієм якості вищої освіти тієї чи іншої країни є кількість студентів з інших країн, що навчаються у її вищих навчальних закладах. Проте у світовому масштабі академічна мобільність студентів, незважаючи на високі темпи зростання, досі залишається швидше винятком, ніж правилом: 2010 року лише 4,1 млн з понад 150 млн загальносвітової кількості студентів навчалося за межами своїх країн (менше 3%). При цьому близько половини студентів, що навчаються за межами своїх

країн, – це студенти з Китаю, Індії, Південної Кореї та інших країн Азії. Тобто вища освіта, на відміну від фінансових і товарних ринків, значно менше зазнає впливу глобалізації. Як і раніше, вища освіта залишається переважно національною й регіональною, і, таким чином, конкурентні рейтинги ВНЗ різних країн поки що мають доволі умовний характер. Безперечно, поточне становище може змінитися, однак, з огляду на масштаби та інерційність галузі, суттєві зміни навряд чи відбудуться упродовж найближчих років. При цьому в українських ВНЗ 2013 року навчалось близько 65 тис. іноземних студентів, що є доволі високим показником навіть порівняно з найбільш розвинутими країнами світу.

За кількістю іноземних студентів Україна входить у першу десятку країн світу, демонструючи показники, дуже близькі до зіставних за кількістю населення європейських країн-членів Організації економічної співробітництва і розвитку. Наприклад, в Іспанії (кількість населення – близько 47 млн осіб) 2011 року навчалось близько 62,5 тис. іноземних студентів. Варто зауважити, що, на відміну від України, Іспанія в минулому була однією з найпотужніших колоніальних імперій, досі залишаючись для багатьох мешканців країн Південної і Центральної Америки культурною метрополією, а іспанська мова є другою найпоширенішою у світі після китайської. Все це не означає, що українська вища освіта не потребує суттєвого підвищення якості, однак очевидно, що в цій царині більш неупереджений аналіз міжнародних рейтингів і експертних оцінок необхідно поєднувати з самостійною постановкою цілей і завдань та випрацюванням і втіленням ефективних рішень щодо досягнення цих цілей, виходячи у першу чергу не з іміджевих міркувань, а з реальних потреб і інтересів українського суспільства.

Головною причиною зростання витрат на освіту, яке відзначається упродовж останніх кількох десятиріч років і темпи якого стрімко зростають з початку XXI століття, є соціальне явище, притаманне усім розвинутим країнам: зростання масовості вищої освіти. У багатьох європейських країнах, у тому числі й Україні, вища освіта вже перетворилася з певного привілею на соціальний стандарт, особливо це стосується міських жителів.

Найбільш переконливими причинами зростання масовості вищої освіти можна вважати демографічну кризу (зниження народжуваності, старіння населення) та скорочення кількості робочих місць у виробничому секторі економіки. Системи вищої освіти, зацікавлені у збереженні і розширенні своїх обсягів, в умовах скорочення абсолютної кількості абітурієнтів природним чином прагнуть до максимізації

частки випускників середніх шкіл, які вступають до ВНЗ. Дещо парадоксальним чином, деіндустріалізація також веде не до скорочення, а до розширення систем вищої освіти, оскільки дефіцит робочих місць загострює конкуренцію на ринку реальних і символічних кваліфікацій. Роботодавці дедалі частіше розглядають документ про вищу освіту як додатковий фільтр, що дає змогу відсікати надлишок потенційних працівників, котрі такого документа не мають.

Розширення систем вищої освіти у розвинутих країнах породжується об'єктивним попитом на вищу освіту, що існує в суспільстві. Вища освіта нині вважається необхідною (але дедалі більше – не достатньою) умовою отримання в майбутньому кращої роботи та просування вгору щаблями соціальної драбини. В Україні та інших пострадянських державах, де в минулому вища освіта справді була елітною і давала реальні соціальні переваги, подальшому розширенню системи освіти сприяє й інерція суспільної свідомості. Крім того, у пострадянських суспільствах можливість отримання вищої освіти для більшості молодих людей стала частиною неписаного суспільного договору між владою і населенням: можливість отримання вищої освіти (часто номінально або реально безкоштовної) для дітей розглядається як своєрідна компенсація за незадовільне соціально-економічне становище, у якому протягом тривалого часу перебуває значна частина громадян. З огляду на це, заходи, спрямовані на скорочення системи вищої освіти чи можливостей її отримати, неминуче будуть супроводжуватися невдоволенням і опором у суспільстві, додатково посилюваними протидією з боку самої системи вищої освіти. Масова вища освіта, попри всі її вади й негативні наслідки, дедалі більше стає соціальною реальністю на зразок письменності або доступу до телефонного зв'язку чи інтернету, а відтак потрібно не обґрунтовувати необхідність скорочення системи вищої освіти, а знаходити механізми її ефективнішого використання в інтересах конкретних громадян та суспільства і держави в цілому.

Очевидним найбільш негативним наслідком зростання ступеня масовості вищої освіти є знецінення, інфляція отримуваних кваліфікацій. Чим більше людей мають дипломи про вищу освіту, тим гострішою є конкуренція за робочі місця, для зайняття яких потрібен такий диплом. За умови відсутності зростання чи скорочення кількості робочих місць, кваліфікаційні вимоги природним чином підвищуються, що веде до подальшого посилення вимог щодо освітніх кваліфікацій.

Процес об'єднання Європи та його поширення на Схід супроводжується формуванням спільного освітянського та наукового просто-

ру. Цей процес дістав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья (Італія), де започатковано цю ініціативу. Болонська декларація 1999 р. та інші документи Болонського процесу започаткували серію реформ, необхідних для гармонізації архітектури системи європейської вищої освіти, збільшення сумісності, порівнянності та конкурентоспроможності європейської вищої освіти, а також підвищення її привабливості і для громадян країн Європи, і для громадян та дослідників інших країн. Головна мета цього процесу - консолідація зусиль наукової й освітянської громадськості й урядів країн Європи не лише для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти у світовому вимірі, а й для підвищення її ролі в суспільних демократичних перетвореннях.

Оскільки знання, наука і навчання є не лише загальнолюдськими потребами, а й результатом зусиль багатьох людей і країн, їхні досягнення і здобутки мають бути загальнолюдським надбанням, вони не можуть бути ізольованими, замкненими ні за своєю природою, ні за сутністю. Стислий історичний екскурс доводить, що Болонський процес не виник раптово. Процес зближення систем вищої освіти розпочався з 1950-х - початку 1960-х рр. У 1957 р. підписано Римський договір, за яким діяльність ЄС у галузі освітньої політики обмежувалася заохоченням співпраці між державами-членами без втручання у зміст навчального процесу й організацію освітніх систем окремих країн, поважаючи їхню культуру та мовну різноманітність. Водночас актуалізовано питання щодо порівняння освітніх систем із метою стандартизації документів про рівень їхньої освіти. Подією планетарного масштабу наприкінці другої декади вересня 1988 р. стало святкування 900-річчя найдавнішого у Європі Болонського університету. Заснований 1088 р. з назвою Європейський університет, заклад відіграв надзвичайно важливу роль у розвитку науки та культури всього світу, залишаючись вірним своїй, справді європейській, сутності, стимулюючи розвиток інтеграційних процесів європеїзації освіти у XXI ст. На свято приїхали ректори понад 300 університетів Європи (і не лише Європи), найвідоміші та найвпливовіші релігійні, громадські та політичні діячі, діячі культури й освіти з багатьох країн. Серед присутніх були: Папа Римський Іван Павло II, мати Тереза, Далай-лама та багато інших відомих особистостей. До цієї події експерти підготували й узгодили історичний документ, який 18 вересня урочисто підписали присутні на святкуванні ректори європейських університетів. Його назвали Великою хартією університетів. Наприкінці 1992 р. прийнято рішення про розроблення спільної конвенції під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО, метою якої було визнання кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів і

ступенів вищої освіти. Конвенцію підписали 1997 р. в Лісабоні. У середовищі політиків і наукової громадськості зростало розуміння, що необхідно встановити якісно нові зв'язки у Європі для розвитку та зміцнення її інтелектуального, соціального й науково-технологічного потенціалу. «Європа знань» нині широко визнана як незамінний чинник соціального та гуманітарного розвитку, а також як необхідний компонент об'єднання й збагачення європейської людності.

В 1998 р. в Парижі міністри освіти Франції, Німеччини, Італії та Великобританії прийняли Спільну декларацію «Про гармонізацію архітектури системи вищої освіти в Європі», яка отримала назву «Сорбоннської». Болонському процесу передувала діяльність Європейської комісії, Ради Європи та ЮНЕСКО, низки європейських університетів, а також європейської мережі інформаційних центрів.

Підписання 1999 р. Болонської декларації «Про європейський простір вищої освіти» є ще одним свідченням того, що зміни в освіті – не раптове відкриття, а радше результат поступового усвідомлення взаємодії процесів європейської економічної та політичної інтеграції, результат розвитку ідей та інновацій у галузі освіти, які передували Болонській декларації та стали її основою.

У травні 2005 р. в м. Бергені на четвертій зустрічі європейських міністрів, що відповідають за вищу освіту, Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу. Болонські реформи — процес пришвидшення гармонізації національних освітніх систем і їх поступової цілеспрямованої конвергенції. Зближення систем вищої освіти європейських країн не означає їх стандартизації й уніфікації. Йдеться про «впорядковану» різноманітність.

ТЕМА 3. ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Освіта в сучасній Україні.

Болонський процес в Україні.

Перспективи та виклики в полі реформування системи освіти в Україні.

Вітчизняне законодавство в сфері освіти.

Для реформування системи вищої освіти в Україні характерний пошук оптимальної відповідності між сформованими традиціями в українській вищій школі й новими віяннями, пов'язаними зі вступом у світовий освітній простір. Освіта - це наука і мистецтво озброїти людей різного віку знаннями про труднощі і проблеми, з якими їм, імовірно, доведеться зіткнутися, та засобами подолання труднощів і

розв'язання проблем. Вищого рівня професійної освіти - творчої майстерності - неможливо досягти без загальної гуманітарної освіти і без інноваційних підходів до розв'язання будь-яких проблем (соціально-економічних, виробничо-технологічних, економічних та ін.). Орієнтація на ці стратегічні напрями прийнятна, але консерватизм, властивий вищій школі, перешкоджає рухові вперед. Головна мета інноваційної освіти - збереження і розвиток творчого потенціалу людини. Проте сьогодні недостатньо творчості та проектування. Освіту потрібно сприйняти як загальнолюдську цінність. Для цього насамперед необхідно зробити так, щоб вона розвивала гармонійне мислення, побудоване на поєднанні внутрішньої свободи особистості та її соціальної відповідальності, а також терпимості до інакомислення. Сьогодні мисляча людина зобов'язана спостерігати, аналізувати, вносити пропозиції, відповідати за ухвалені рішення й уміти долати конфлікти й суперечності. А для цього вона повинна мати культуру, багатокритерійну установку розв'язання завдань, а також розуміти, що ніхто не може претендувати на істину в останній інстанції і жодну теорію не можна вважати універсальною і вічною. Отже, головний принцип інноваційної освіти полягає в тому, що вона скерована на формування світогляду, ґрунтованого на багатокритерійності рішень, терпимості до інакомислення й відповідальності за свої дії.

Враховуючи незворотність Болонського процесу, ми маємо усвідомлювати, що для нашої системи вищої освіти він є дуже непростим. Нам важче, ніж будь-якій іншій країні, яка не має таких глибинних традицій у галузі фундаментальної природничої й інженерної освіти, приєднатися до багатьох загальноєвропейських рішень, нівелюючи власні багатотисячолітні наробки у цій галузі. Якраз наша вища освіта, лише в інженерії, виховала винахідника вертольотів Ігоря Сікорського, відкривачів космосу Сергія Корольова і Володимира Челомея, конструктора неперевершених авіаційних двигунів Архипа Люлька, фундатора твердотільної електроніки Бенціона Вула, вона дала світові п'єзодвигун і високошвидкісний транспорт на магнітній подушці. І цей перелік можна довго продовжувати.

Тому нові виклики ми повинні прийняти не тільки переносячи на наше підґрунтя досвід інших держав, але й пропонуючи європейському співтовариству свої доробки, досягнення, пропозиції, своє бачення проблем. Тобто потрібно досягти гармонійного поєднання європейських нововведень і кращих вітчизняних традицій. Але ми повинні відверто визнати, що за останні роки у сфері вищої освіти України, особливо технічної, накопичилися складні проблеми, вирішення яких залишається на порядку денному, навіть незважаючи на наявність чи

відсутність таких факторів як Болонський процес.

Сучасна система вищої освіти, що повною мірою відповідає вимогам часу, є одним з найголовніших чинників зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому. Для того, щоб українська вища освіта по-справжньому ефективно виконувала ці важливі завдання, необхідне її оновлення з урахуванням актуальних світових тенденцій розвитку освіти у широкому соціально-економічному контексті.

Модернізація вищої освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш актуальними є: невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам економіки, зниження якості освіти, корупція в системі вищої освіти, відірваність від наукових досліджень, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір.

Фахівці також вказують на значне розширення системи вищої освіти, що відбувалося в Україні з середини 1990-х років, маючи на увазі як збільшення самої кількості вищих навчальних закладів, так і стрімке зростання загальної кількості студентів і випускників ВНЗ. Зі швидким розростанням системи вищої освіти прямо й опосередковано пов'язуються такі проблеми, як руйнування системи професійно-технічної освіти, дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих спеціальностей, неможливість для багатьох випускників ВНЗ знайти роботу за фахом, інфляція освітніх і професійних стандартів, надмірне навантаження на викладачів та недостатнє фінансування університетів, зростання рівня корупції у ВНЗ та інші.

Поза сумнівом, думка щодо негативних наслідків швидкого розширення системи вищої освіти, принаймні почасти, є обґрунтованою. Так, близько 85 % випускників українських середніх шкіл відразу після закінчення школи вступають до ВНЗ. Водночас відзначається брак фахівців робітничих спеціальностей, зокрема, у металургійній, машинобудівній, хімічній промисловості та у будівельній галузі. Зазначений показник вступу випускників українських середніх шкіл до ВНЗ справді є дуже високим за світовими стандартами. Для порівняння у США до ВНЗ вступили близько 66 % випускників середніх шкіл.

Разом з тим, за іншим важливим показником розвитку системи вищої освіти, а саме за часткою осіб з вищою освітою, Україна не входить до числа беззастережних лідерів.

Серед головних нововведень, які передбачаються Законом України «Про вищу освіту» 2015 року - створення умов для мобільності студентів та викладачів, що сприяє розвитку дистанційного навчання. Також ним передбачено скасування наукового ступеня «кан-

дидат наук» та напрацювання нового механізму вибору ректорів.

Основні нововведення Закону України «Про вищу освіту»:

- створено окремий колегіальний орган - Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;
- суттєво посилено антиплагіатні норми і відповідальність за них (обов'язкове оприлюднення наукових робіт);
- створено новий механізм виборів ректорів вищих навчальних закладів (участь всього викладацького складу та збільшено у відповідній пропорції (не більше 15%) кількість студентів, які братимуть участь у голосуванні). Вибори мають відбуватися в один тур за системою «перехідного голосу»;
- для ректорів, деканів і завідуючих кафедрами прописано обмеження перебування на посаді – не більше двох строків (5+5);
- усі вищі навчальні заклади отримали право остаточного присудження наукових ступенів (у Нацагентстві залишається питання акредитації спецрад і розгляд апеляцій на їх рішення);
- державні ВНЗ можуть розміщувати власні надходження від своєї освітньої, наукової та навчально-виробничої діяльності на рахунках установ державних банків;
- зменшено кількість годин навчального навантаження викладачів на одну ставку з 900 год. до 600 год.;
- зменшено навантаження на студентів – кількість годин в одному кредиті змінено з 36 до 30;
- з 2016 року запроваджено новий механізм електронного вступу до ВНЗ і автоматичного розміщення місць державного замовлення;
- створюються умови для збільшення мобільності студентів і викладачів;
- протягом перехідного періоду із системи вищої освіти вилучено рівень молодшого спеціаліста та запроваджено ступінь молодшого бакалавра як скорочений цикл підготовки бакалаврів;
- законом також скасовується ступінь кандидата наук, натомість запроваджуються такі ступені вищої освіти: молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук. При цьому ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вищою радою навчального закладу або наукової установи у разі успішного виконання відповідної наукової програми та публічного захисту дисертації. Також для отримання ступеня доктора наук необхідно захистити дисертацію.

ТЕМА 4. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Підходи до організації навчального процесу в різних країнах.

Національні школи політичної та соціологічної наук.

Світовий досвід в сфері викладання соціально-політичних дисциплін: проблеми та перспективи.

Інституціалізація соціально-політичної освіти у світі закономірно звертає увагу фахівців до досвіду США, де викладання політології має найдавніші традиції.

Незважаючи на те, що політична думка має достатньо давню історію (перші праці з політики відносять до античності), формування політичної науки як академічної дисципліни прийнято датувати другою половиною XIX століття. Причому пов'язані з нею інтелектуальні центри були зосереджені переважно в Західній Європі. У Сполучених Штатах наука розвивалася в самостійному напрямку, про що, наприклад, свідчить формування Чиказької школи. Однак ряд обставин: зміна політичного клімату в Європі, наявність більш сприятливої соціально-політичної обстановки в Америці після Другої світової війни, - відбилося на стані політичної науки в цих країнах.

Протягом XX ст. американська політична думка зазнала трьох сплеску. Перший припадає на десятиліття, що припали між Першою і Другою світовими війнами (1920-1940), і пов'язаний з чиказької школою - саме тоді були розроблені програми емпіричних досліджень, в яких суттєва увага приділялася психологічній і соціологічній інтерпретаціям політики, а також підкреслювалося значення кількісних факторів. Другий, більш значимий для розвитку політичних досліджень, - спостерігається у період після Другої світової війни і відзначений поширенням у всьому світі поведінкового підходу до політики, вдосконаленням традиційних політологічних субдисциплін і зростанням професіоналізації (що знайшло відображення у створенні наукових установ, численних співробітників яких об'єднують не стільки ієрархічні структури, скільки ділові якості, а також в освіті професійних асоціацій і товариств фахівців, виданні наукових журналів). Третій підйом вказує на введення логіко-математичних методів дослідження і застосування економічних моделей з позицій «раціонального вибору» і «методологічного індивідуалізму».

Наприкінці XIX - початку XX ст. у США починається залучення великого капіталу до впливу на електорат великих міст - Нью-Йорка, Бостона, Філадельфії, Чикаго та ін. У цей час представники великого бізнесу активно співпрацюють з кращими журналістами, найбільш

популярними засобами масової інформації та відомими вченими. Слідом за цим у США з'явилася велика кількість публікацій, що розкривають зловживання політичної інфраструктури. Фахівці стали присвячувати серйозні монографічні дослідження діяльності лобістів і групам тиску.

Розглядаючи англійську традицію викладання політології, необхідно констатувати її близькість до таких наук, як соціологія, психологія і економіка. У Кембріджі, наприклад, політологія включена і викладається на факультеті соціальних і політичних наук. Програми з політології американських університетів відрізняє те, що в них більшою мірою, ніж у європейських вузах, використовуються антропологічний, демографічний і географічний підходи.

У Франції та Швейцарії політологічну освіту в останні роки в більшій мірі пов'язано з соціологічною. Особливості викладання політології у французькій Школі вищих досліджень в Парижі полягають у тому, що в її освітніх програмах присутній соціологічний та культурологічний контекст.

Характеризуючи німецьку школу викладання політології, слід відзначити її близькість до таких наукових дисциплін, як соціологія, педагогіка, психологія, наука про спорт. У Тюбінгенському університеті політологія включена в програми філософського відділення гуманітарного факультету, де паралельно викладаються філософія, педагогіка, психологія, теорія спорту, соціологія, культурологія.

ТЕМА 5. ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Загальна характеристика основних форм навчання.

Методика розроблення і викладання лекції. Основні вимоги до читання лекції.

Види лекцій. Основи методичної побудови різних видів лекцій.

Методика організації та проведення семінарських занять та організації самостійної роботи студентів.

Форми контролю.

Форми організації процесу навчання розкривають через способи взаємодії педагога зі студентами, під час розв'язання дидактичних завдань. Вони виявляються за допомогою різних шляхів керування діяльністю, спілкуванням, відносинами. У них реалізується зміст освіти, освітні технології, стилі, методи й засоби навчання. Форма організації навчання – певна структурно-організаційна та управлінська конструк-

ція навчального за- няття залежно від його дидактичних цілей, змісту й особливостей діяльності суб'єктів та об'єктів навчання. Форми організації навчання мають упорядкувати навчальний процес. Їхньою провідною ознакою для класифікації є дидактичні цілі. Водночас кожна організаційна форма навчання може мати кілька дидактичних цілей.

У дидактичному процесі найчастіше виокремлюють чотири групи організаційних форм:

- навчальні заняття; □
- практична підготовка; □
- самостійна робота; □
- контрольні заходи.

До першої групи належать: лекція, семінар, лабораторне заняття, практичне заняття, індивідуальне заняття, навчальна конференція, консультація, навчальна гра та ін. Ці організаційні форми навчання мають свої особливості. Їхнє врахування дає змогу оптимізувати процес навчання. Охарактеризуємо основні організаційні форми навчання. Провідною формою організації процесу навчання у вищому навчальному закладі є лекція. Вона забезпечує системне подання наукових знань у викладенні науково-педагогічних працівників. Матеріал під час лекції подають науково, концентровано, логічно й аргументовано. У підготовці до заняття враховано зміст, структуру, добір прикладів та ілюстрацій, методичне оформлення, розрахунок часу, склад та особливості студентів тощо. Дидактичні цілі лекцій: повідомлення нових знань, систематизація й узагальнення накопичених, формування на їхній основі ідейних поглядів, переконань, світогляду, розвиток пізнавальних і професійних зацікавлень. Загальний структурний каркас будь-якої лекції – формулювання теми, повідомлення плану і літератури, яку рекомендовано для самостійної роботи, а потім - чітке дотримання плану.

Методика розроблення і викладання лекції. У практиці лекційної роботи іноді виникає запитання: «Чи треба конспектувати зміст лекції?» Науково-педагогічні працівники та студенти по-різному ставляться до цього. З погляду ефективності навчального процесу у вищій школі всі студенти мають вести конспективні записи змісту лекцій. З погляду «вільного вибору», студенти марнують час, який відведено на лекційні курси. Адже в короткотерміновій пам'яті залишається до 10 % почутої інформації. Тому конспектувати зміст лекцій обов'язково. По-перше, у процесі конспектування студент слухає, записує, аналізує, у результаті чого працює слухова, зорова, моторна, оперативна пам'ять. По-друге, це забезпечує систематичність опрацювання навчального курсу. Усе це сприяє не лише міцності знань, а й впливає на

формування професійної культури майбутнього фахівця. Чи має науково-педагогічний працівник розкривати у змісті лекції всі питання теми цілком? Не обов'язково. Опрацьовуючи зміст теми, варто розкрити сутність основних питань, особливо тих, які є складними для самостійного розуміння і зміст яких недостатньо розкритий у навчальних посібниках, а решту пропонувати для самостійного вивчення. Потрібно рекомендувати залишити певну кількість сторінок у зошиті для записів результатів самостійної праці; дати методичні поради, де віднайти необхідну інформацію, як її опрацювати, на що звернути особливу увагу.

У педагогічній практиці для здійснення навчального процесу доцільно окреслити такі види академічних лекцій: вступна; інформаційна; оглядова; настановна; підсумкова.

Часто до видів лекцій зараховують також проблемну лекцію, лекцію-візуалізацію; лекцію із запланованими помилками, бінарну лекцію (лекцію вдвох), лекцію-прес-конференцію тощо. Однак, на нашу думку, це не зовсім правильно, оскільки йдеться не про вид лекції, а метод її викладання: проблемна лекція – на основі проблемного методу; бінарна (лекція вдвох) – методу діалогу; лекція-візуалізація – методу наочності; лекція із запланованими помилками - методу пошуку помилок; лекція-прес-конференція - методу запитань-відповідей. На практиці кожен вид лекції - вступну, інформаційну, оглядову, настановну, підсумкову - можна викласти з допомогою вказаних методів.

Різні види лекцій у вищій школі можна читати, використовуючи різні методи, а саме: проблемний (проблемна лекція), діалогічний (бінарна лекція або лекція вдвох), наочності (лекція-візуалізація), пошуку помилок (лекція із запланованими помилками), запитань і відповідей (лекція-прес-конференція) та ін. З допомогою таких лекцій педагог закладає перехід від простого передавання інформації до активного засвоєння змісту навчання із залученням механізмів теоретичного мислення і всієї структури психічних функцій. Вступна лекція насамперед має ознайомити з предметом науки, розкрити специфіку вивчення суспільного життя саме з погляду цієї дисципліни. Слухачу не відразу вдається самостійно вловити незримую грань між різними науками в підході до однієї й тієї ж проблеми, наприклад, до проблеми національної освіти тощо. Саме завдяки лекції він може відразу зрозуміти, як і в якому аспекті цю проблему вивчає та чи інша наука - психологія, педагогіка, політологія, соціологія.

Вступна лекція також відкриває перед слухачами загальну перспективу вивчення науки, акцентує на основних проблемах, які вивчатимуть студенти, показує значення «своєї» науки і створює необхідний

психологічній настрої, формує психологічну готовність до глибокого вивчення. Її властиві проблемно-пошуковий та пошуково-інформаційний характер.

Оглядові лекції, зазвичай, використовують для узагальнення і систематизації знань матеріалу великих обсягів і значної складності, насамперед для студентів заочної форми навчання, коли необхідно об'єднати кілька тем. Тоді матеріал подають ніби поверхнево, тобто оглядово, акцентуючи на найважливіших аспектах. Науково-педагогічний працівник оглядово охоплює всі теми, проте акцентує на складних питаннях і деякі з них подає докладно. Він ніби формує «скелет» навчального матеріалу, його основу.

Настановні лекції використовують для формування знань із підходів, принципів, умов, форм, методів та особливостей самостійної і під керівництвом науково-педагогічного працівника діяльності студентів щодо вивчення навчальної дисципліни чи практичної діяльності (практика). Наставні лекції найчастіше проводять зі студентами заочної та дистанційної форм навчання. Вивчення кожного навчального предмета для студентів цих форм навчання треба починати з настановної лекції.

Підсумкова лекція - вид лекції, який використовують наприкінці вивчення навчальної дисципліни, блоку навчальних дисциплін, курсу тощо з метою підбити підсумки щодо аналізу діяльності студентів; глибини й широти отриманих знань, навичок і вмінь, розкриття шляхів утілення їх у життя; висвітлення проблем наукових питань, які вивчають та ін. Її читають наприкінці вивчення предмета, курсу, модуля, розділу тощо.

Ознаки інформаційної (тематичної) лекції добре відомі. Історично сформувавшись як засіб передавання готових знань через монологічну форму спілкування, інформаційна лекція під впливом змісту навчання змінюється і розвивається, не може залишатися незмінною.

Якісна освіта є запорукою майбутнього країни, важливою складовою її національної ідентичності та державного добробуту. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI ст.» визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення системи безперервного навчання.

Реформування сучасного українського суспільства супроводжується загостренням соціальних проблем. В сучасних умовах ринку праці та особливостей працевлаштування, зростають вимоги до професійної компетентності випускників, що обумовлює якісно нові форми та методи вищої освіти, спрямовані на створення цілісної системи безперервної освіти, на розширення сфери самостійної діяльності студен-

тів, які формують навички самоорганізації та самоосвіти.

Відповідно до Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», самостійна робота студента є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Розширення функцій та зростання ролі самостійної роботи студентів не тільки веде до збільшення її обсягу, а й обумовлює зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру.

Самостійна робота є одним з найважливіших компонентів освітнього процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, поза аудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом. У контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки (може становити від 15 до 55% навчального програмового матеріалу) та дозволяє розглядати накопичувані знання як об'єкт власної діяльності студента.

Пізнавальна діяльність студентів у процесі виконання самостійної роботи характеризується високим рівнем самостійності та сприяє залученню студентів до творчої активності.

Самостійна робота у коледжі передбачає поетапне засвоєння нового матеріалу, повторення та закріплення, його застосування на практиці. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань.

З одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, з іншого боку, – це особлива форма навчально-наукової діяльності.

У сучасних умовах інформатизації суспільства та оновленої педагогічної системи проблема самостійності виходить на якісно новий рівень. Аналіз досліджень з проблеми використання інформаційних технологій у навчанні студентів дозволяє визначити основні напрями активного застосування інформаційних технологій у навчальному середовищі: розширення можливостей підвищення якості освіти, відкриття нових можливостей розвитку мислення студентів, підбір індивідуальних способів отримання знань шляхом самостійної роботи за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій, як фактора

зближення сфери освіти з реальним світом, поєднуючи традиційні та сучасні методи навчання, що сприяє створенню єдиного освітнього інформаційного середовища.

Контроль самостійної роботи студентів включає: перевірку конспектів, рефератів, розв'язаних задач, розрахунків, виконаних графічних вправ, індивідуальних завдань; відповіді на контрольні або тестові питання.

Окрім самостійного засвоєння знань студенти мають опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації.

Важливим для професійної освіти є навчити студента опанувати професійну термінологію, оперувати спеціальною термінологією, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, опонувати та вміти вести дискусію. В зв'язку з цим значення набуває самостійна робота з додатковими джерелами (глосаріями, енциклопедіями, словниками, базами даних), що забезпечує можливість зіставлення матеріалу, узагальнення, порівняння, аналізу, класифікації.

Інша важлива проблема для студентів – відбір необхідної, змістовно цінної інформації в рамках будь-якої навчальної програми. Часто перед студентами постає проблема відсутності розуміння ступеню необхідності інформації та можливостей її застосування.

В сучасних умовах перед педагогічними працівниками стоїть ряд завдань з метою максимального наповнення навчальним матеріалом в організації самостійної роботи студентів, зокрема – створення електронного навчально-методичного посібника, як носія навчально-наукового змісту навчальної дисципліни, який відповідає вимогам професійної підготовки майбутніх фахівців.. Комп'ютерні програми особливо підходять для організації самостійної роботи студента з закріплення навчального матеріалу, вивченого на заняттях та підготовки до аудиторних занять.

Посібник нового типу повинен максимально полегшити розуміння, активне запам'ятовування понять, тверджень, прикладів, залучати до процесу навчання можливості сприйняття мозку, тобто слухову та емоційну пам'ять. Ефективність опрацювання, якість засвоєного матеріалу залежить від структури та навчальних блоків, а саме:

- теоретичного;
- наочно-дидактичного (ілюстративного);
- довідково-довідникового;
- контролюючого.

Необхідно зазначити, що саме самостійна робота студента здатна ефективно розвивати творчу активність, творче мислення з урахуванням індивідуальних можливостей, активізувати творчу самостійну

роботу. При цьому відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань студента, яка досягається за допомогою багаторівневої структури діяльності.

Раціональна організації самостійної роботи студентів з використанням інноваційних форм та ІКТ дозволяє не тільки інтенсифікувати роботу в якісному засвоєнні навчального матеріалу, а й закладає основи подальшої постійної самоосвіти та самовдосконалення, а інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних та традиційних форм навчання визначає самостійну роботу студента як більш незалежну, пріоритетну та творчу.

ТЕМА 6. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Зміст та значення інновацій у системі вищої освіти.

Спектр інноваційних технологій та їх впровадження при викладанні соціально-політичних дисциплін.

Проблемно-ситуаційні та ігрові методи.

Звернемося до історії виникнення самої дефініції «інноваційне навчання». У 1979 році Дж. Боткін, М. Ельманджра, М. Маліца в доповіді Римському клубу «Немає межі освіти», що здобула широкий світовий резонанс, сформулювали ідею двох типів навчання. Перший тип – підтримуюче, відтворювальне навчання. Цей тип спрямований на підтримку й відтворення існуючої культури, соціального досвіду; традиційно й широко втілювався на практиці з метою підготовки й перепідготовки фахівців. Другий тип – інноваційне навчання, що спрямоване не тільки на створення й впровадження нововведень, а й на реформування системи освіти, зміни у способах діяльності педагогів та учнів, стилі їх мислення, життя й відносин, які із цими нововведеннями пов'язані. Інноваційне навчання протиставляється підтримуючому, традиційному навчанню. Його розглядають як реакцію системи освіти на перехід суспільства на більш високий ступінь свого розвитку, на зміну цілей освіти.

Інноваційне навчання - зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [3, 339]. Його покликання готувати не лише «людину, що пізнає», але і «людини, що діє». Причому усі елементи традиційного навчання мають місце в інноваційному, питання полягає лише у визначенні

співвідношення репродуктивного і продуктивного, діяльного і творчого. Характерними рисами інноваційного навчання є передбачення (anticipation) та співучасть (participation). Передбачення - здатність до розуміння нових, незвичайних ситуацій, прогнозування подій, оцінка наслідків прийнятих рішень, орієнтація на майбутнє. Співучасть – соціальна активність, участь особистості в найважливіших видах діяльності, її особистий вплив на прийняття локальних та глобальних рішень, здатність бути ініціативним. Зразкова узагальнена модель інноваційного навчання була представлена в одній з перших робіт на цю тему (Kozma and Johnson, 1991).

Вона передбачала

1) активну участь студента в процесі навчання (а не пасивне засвоєння інформації);

2) можливості прикладного використання знань у реальних умовах;

3) наведення концепцій і знань у найрізноманітніших формах, а не тільки у текстовій;

4) підхід до навчання як до колективної, а не індивідуальної діяльності;

5) акцент на процес навчання, а не на запам'ятовування інформації.

Проблеми інноваційної перебудови навчального процесу стають ще масштабнішими. Вони передбачають необхідність впровадження модернізованих моделей вищої освіти, які, в свою чергу, призводять до кола нових труднощів. В. Е. Франкл вважає, що основне завдання освіти - не передача традицій і знань, а «формування здібностей знаходити унікальні смисли». Враховуючи досягнення сучасної зарубіжної педагогіки, можна виокремити два основні типи інноваційних підходів до навчального процесу у вищій школі. До першого, дослідники відносять так звані інновації - модернізації, які сприяють модернізації навчального процесу, спрямовані на досягнення гарантованих результатів в межах його традиційної репродуктивної орієнтації. Покладений в їх основу технологічний підхід до навчання передбачає, насамперед, передавання студентам знань та формування способів дій за зразком, він зорієнтований на високоефективне репродуктивне навчання.

Інноваційні трансформації сучасної освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття) окреслені провідними концепціями: традиційною (оволодіння базовими знаннями, вміннями і навичками; вивчення і засвоєння академічних знань), раціоналістичною (опора на знання як упорядковану сукупність об'єктивних фактів на основі створення ефективної та всебічно розробленої технології) та гуманістичною (необхідна

умова для особистісного само- вираження, самоствердження людини, можливість найбільш повно й адекватно відповідати природі людського «Я»). Активізація сучасного інноваційного руху в Україні сприяє становленню авторських шкіл інноваційного типу (М. Гузика, О.А. Захаренка, А.І. Сологуба, М. Чумарної та ін.), діяльність яких спрямована на формування якісно нових, альтернативних концепцій і педагогічних систем. Інновації у вищій школі передбачають: а) створення електронної бази даних про інновації у вищій освіті, організація науково-дослідницьких (фундаментальних і прикладних) та навчально-методичних робіт з проблем професійної освіти; б) вивчення, узагальнення та поширення кращого вітчизняного, європейського та світового досвіду в цій сфері; в) організація і проведення конференцій, семінарів і тренінгових курсів з інноваційних методик викладання гуманітарних та природничо-математичних дисциплін для професійного загалу.

Сьогодні у ВНЗ України широко використовується рейтингова система контролю організації навчального процесу й оцінки знань студентів. Головною метою впровадження рейтингової системи оцінювання знань студентів – поліпшення якості навчання шляхом активізації навчальної діяльності, стимулювання активної самостійної роботи студентів, підвищення об'єктивності оцінки знань, виявлення індивідуальних здібностей студентів, а також створення умов для здорової конкуренції, націленої на здобуття більш високого місця у рейтинговому списку групи, спеціальності, факультету. Ця система надає можливість розпочати впровадження кредитно-модульної системи, як того вимагає Болонський процес. Здійснюється розробка авторських курсів нового покоління, які на етапі формування можуть бути застосовані для індивідуального навчання обдарованих студентів, а у подальшому, за умов наявності матеріальної бази, для широкого використання у навчальному процесі.

Інтеграція вищої школи України до загальноєвропейського освітнього простору пов'язана з проблемами, розв'язання яких бачиться у реформованні системи підготовки кадрів згідно з міжнародними вимогами. В умовах зростання обсягів інформації з багатьох галузей науки, техніки та технології, кардинальних змін у соціальній сфері, висунення високих професійних вимог до майбутніх педагогів необхідно інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих учительських кадрів, використовуючи новітні технології і методики навчання. У багатьох зарубіжних навчальних закладах останнім часом з'явилися так звані гібридні курси (hybrid courses). Це специфічна форма поєднання очного і дистанційного навчання, за якої окремі курси студент самостійно вивчає в електронному форматі,

що не виключає його безпосередніх контактів з ви-кладачем. Інтегрування дистанційного навчання в очне спирається на нове трактування змісту поняття «дистанціювання студента від викладача», в якому підкреслюється не фізичний, а педагогічний аспект феномена дистанціювання. Останнє тлумачиться як можливість забезпечення з допомогою дистанціювання студента від викладача його більшої автономності, що дозволяє суттєво покращити організацію самостійної роботи. Інформаційно-аналітична система дистанційної освіти являє собою навчальний комплекс, в якому об'єднано переваги практично всіх форм викладання навчального матеріалу – підручника; навчального посібника для самостійного вивчення матеріалу; конспекту лекцій; методів, посібників до практичних занять, лабораторних робіт та курсового проектування; довідкової літератури.

ТЕМА 7. ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Генезис дистанційного навчання.

Основні форми дистанційного навчання.

Технології викладання онлайн.

Загальна характеристика освітніх онлайн-платформ.

Переваги та недоліки онлайн-освіти.

Офіційно термін «дистанційне навчання» визнали 1982 р., коли Міжнародна рада з кореспондентської освіти змінила свою назву на Міжнародну раду з дистанційного навчання. В Україні поняття дистанційного навчання (ДН) належить до тих дидактичних понять, місце яких серед дидактичних категорій не є суворо визначеним. Цьому сприяла відсутність донедавна єдиної концепції ДН. Нині існують різні погляди на ДН - від його абсолютизації як нової універсальної форми навчання, спроможної змінити традиційну, до технології комплектування засобів і методів передачі навчальної інформації. Деякі дослідники стверджують, що термін «дистанційне навчання» означає таку організацію навчального процесу, під час якого викладач розробляє навчальну програму, яка в основному базується на самостійному учінні студента. Таке середовище навчання характеризується тим, що студент, переважно, а деколи і зовсім відокремлений від викладача в просторі або часі, водночас студенти і викладачі мають змогу вести діалог між собою і за допомогою засобів телекомунікації. Таке визначення підкреслює аспект самостійності студента в процесі дистанційного навчання, а також його фізичну тимчасову віддаленість від викладача. Дослідники підкреслюють, що не варто ставити знак рівності між ДН

і заочним навчанням, оскільки ДН передбачає не лише розширення спектру носіїв інформації і засобів доступу до них, а й наявність постійного спілкування між викладачем і студентом через телекомунікаційні канали. Тому ДН вони розглядають як елемент навчального процесу інформаційно-освітньої системи віддаленого доступу, основаної на сучасних інформаційних технологіях. Американські фахівці з проблеми дистанційного навчання вважають, що ДН, у найширшому розумінні, це «інструкції до навчання, які передаються на відстані одному або багатьом індивідам, що перебувають в одному або декількох місцях». Згідно з цим визначенням, історія дистанційного навчання починається з 30-х років ХХ ст., коли було створено курси кореспондентського навчання. Але з появою Інтернету роль ДН різко змінилася й ототожнюється на цьому історичному етапі з новими комп'ютерними технологіями. Українські фахівці під час створення Українського центру дистанційної освіти погодилися під дистанційною формою навчання розуміти таку форму, яка використовує глобальні комп'ютерні комунікації (як Інтернет) і базується на індивідуальній роботі студентів з чітко підібраним навчальним матеріалом та активному спілкуванні з викладачами та іншими студентами. Особливостями дистанційної форми навчання порівняно з традиційною звично вважають:

Гнучкість. Студенти, які навчаються за дистанційною формою навчання, як правило, не відвідують регулярних занять у вигляді лекцій та семінарів, а працюють у зручний для себе час у зручному місці та в зручному темпі, що дає значну перевагу для тих, хто не може або не хоче змінити свій зручний ритм життя. Кожний може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для засвоєння предмета й отримання необхідних заліків з вибраних курсів, що забезпечує принципово новий доступ до освіти за умов збереження її якостей. □

Модульність (або модульний виклад навчального матеріалу). В основу програми ДН закладено модульний принцип. Кожна окрема дисципліна або низка дисциплін, що їх освоїли студенти, створюють цілісне уявлення про відповідну предметну сферу. Це дає змогу з переліку незалежних навчальних курсів формувати навчальний план, який відповідає індивідуальним або груповим потребам. □

Паралельність. Можна поєднувати основну професійну діяльність з навчанням.

Віддаленість. Відстань від місця перебування того, хто навчається, до навчального закладу (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу. □

Асинхронність. У процесі навчання і той, хто навчає, і той, хто

навчається, можуть реалізовувати технологію навчання та учіння незалежно в часі, тобто за зручним для кожного розкладом і в зручному темпі. □ Масовість. Кількість студентів дистанційної форми навчання не є критичним параметром. Вони мають доступ до багатьох джерел навчальної інформації (електронні бібліотеки, бази даних), а також можуть спілкуватися один з одним і з викладачем через засоби зв'язку або за допомогою інших засобів інформаційних технологій. □

Технології викладання онлайн. Онлайн-курси дуже популярні за кордоном. Найбільші університети Європи та США пропагандують таке навчання не лише локально, можливість отримати додаткові знання має мешканець будь-якої точки світу. Піонером віртуального руху знань став Стенфордський університет, що у 2011 році запустив одразу троє таких курсів, які зібрали 160 тисяч слухачів з 190 країн світу. Вже через рік десятки провідних американських ВНЗ пропонували всім охочим безкоштовні онлайн-курси своїх кращих професорів.

Слідом за Стенфордським університетом пішли Мюнхенський і Женевський університети, Політехнічна школа Парижа, університети Риму і Копенгагена. У Великобританії набирає обертів створена в грудні 2012 платформа масових онлайн-курсів Futurelearn – понад 20 відомих британських вузів, серед яких - університети Уорвіка і Бата, Королівський коледж Лондона і Сент-Ендрюського університету. До речі, угоду про співпрацю з цією платформою підписали Британська бібліотека та Британська рада. По суті, така освіта стирає кордони між країнами. Так, наприклад, прослухати курс лекцій з молекулярної біології провідного європейського ВНЗ можна з будь-якої точки світу. Для цього людині потрібно всього лише бажання, інтернет та добре знання англійської (французької) мови. До речі, базова освіта для цього не обов'язкова.

В Україні такі курси лише набирають популярність. Частково це пов'язано з тим, що українська освіта тільки формально інтегрована в Болонську систему, але на ділі вітчизняні ВНЗ поки не використовують всі можливості, надані такою системою. Тих же популярних онлайн-курсів в українських університетах поки немає. Викладачі лише освоюють віртуальні лекції та скайп-заліки.

Хоча на ділі такі лекції навіть спрощують працю викладачів і дозволяють їм заощаджувати свій час. Більш цього, це може заощадити і ресурси університету й навіть послужити йому додатковою рекламою.

Зарубіжна система таких освітніх онлайн-програм виглядає так: відео-лекції, тексти та домашнє завдання. Лекції можуть начитувати як

і в прямому ефірі, так і зберігатися на спеціальних онлайн-архівах. Доступ до них, в більшості випадків, безкоштовний. Крім цього при таких курсах є спеціальні форуми, де можна поспілкуватися з іншими слухачами і отримати консультацію викладача. Якщо віртуальний абітурієнт справно виконує домашнє завдання і здає іспит, який приймається в авторизованих тестових центрах або онлайн за допомогою спеціальної програми, що підтверджує особу користувача, він отримує сертифікат.

Крім ВНЗ, активно просувають освітні програми в мережі і великі компанії. Наприклад, таким є проект Udacity, створений Себастьяном Трунов, винахідником і керівником інноваційної лабораторії Google X Lab. Там є курси з математики, комп'ютерних наук та бізнесу.

Загальна характеристика освітніх онлайн-платформ.

Coursea: Заснована двома програмістами в Stanford University. Зараз має понад 33 партнери серед бізнес шкіл.

- Доступні більше 200 безкоштовних он-лайн курсів: стандартні курси, курси з охорони здоров'я і підприємництва.

- Некомерційна організація. Сьогодні виросла до 22 млн. доларів, 16 з яких становить венчурний капітал. Можливі джерела доходу - послуги з працевлаштування та встановлення он-лайн курсів як альтернативи для складання заліків.

edX: Засновано як спільне підприємство MIT і Harvard.

- Пропонує 7 курсів, які читають професори Harvard, MIT і the University of California, Berkeley. Стандартні курси: програмне забезпечення як послуга.

- Некомерційна компанія, але планується перевести на самозабезпечення. Harvard і MIT дотують по 30 млн. доларів кожен. Можливі джерела доходу - обслуговування курсів для компаній.

Udacity: Заснована Себастьяном Труном - експертом з роботизування і колишнім директором Stanford Artificial Intelligence Laboratory.

- 14 курсів, в основному з комп'ютерного програмування і дизайну. Традиційний курс: як розвивати молоде підприємство.

- Некомерційна організація. Можливі джерела доходу: наймання експертів для продовження курсів.

Такі освітні платформи також несуть потенційну загрозу традиційній освіті. І це стосується не тільки методів викладання, але і можливості того, що он-лайн курси незабаром стануть повноправними конкурентами бізнес шкіл. Якщо засновники платформ захочуть заробити грошей - вони без зусиль зможуть викладати управлінські і

клієнт-орієнтовані програми, які завжди були основним джерелом доходів традиційних шкіл.

«Якщо бізнес школи хочуть і далі заробляти гроші на стандартних програмах - вони повинні перевести їх в онлайн формат, - говорить Девід Бак - заступник декана управлінських MBA і глобальних програм в Yale School of Management. - Компанії завжди прагнули мінімізувати витрати на час відсутності працівника в офісі під час проходження тренінгів. Coursera та інші платформи дозволяють їх виключити взагалі».

У минулому кілька шкіл вже мали невдалий досвід онлайн освіти. У 2003 році закритися ресурс Fathom - комерційний продукт Columbia University. Інша платформа - AllLearn - спільний проєкт University of Oxford, Stanford і Yale (на початку до них приєднався і Princeton), простягнув всього три роки.

Але, як стверджує Дафні Коллер, один із засновників Coursera, сучасні он-лайн системи зовсім іншого типу. «Ми якраз знаходимося в точці зламу», - додає вона. Професор Коллер говорить, що удосконалення комп'ютерних технологій, у тому числі і хмарних сховищ даних, зниження вартості демонстрації відео і об'єму, що дозволяє створювати зручний для користувача контент спростили розробку он-лайн курсів і зробили її в кілька разів дешевше. «З соціологічної точки зору, зараз підрастає покоління, яке в процесі навчання активно використовувало технології та соціальну взаємодію. Це природно для них», - додає професор.

Звичайно, бізнес школи також використовують як інструмент навчання класні дебати, але багато курсів досі подаються тільки у вигляді лекцій. З приходом Coursera, edX і Udacity все може змінитися.

Обидва ресурси - Udacity і edX - недавно заявили про підписання договору з Pearson Vue - розробником тестів, які можна буде використовувати під час онлайн іспитів. Таким чином, у студентів з'явиться можливість отримувати онлайн освіту з сертифікованим дипломом. До речі, Pearson Vue - власність Пірсона, який також володіє Financial Times.

Нові платформи підірвуть саму необхідність класів - замість того, щоб ходити на заняття і висиджувати довгі лекції, студенти будуть переглядати їх вдома в якості домашнього завдання. Також у них з'явиться можливість повертатися до тієї частини лекції, яка викликала найбільші труднощі. З іншого боку, класний час можна використовувати для дискусій і експериментів. Сальма Хан - засновник Khan Academy - безкоштовної освітньої платформи, є першопрохідцем в цій області.

Розвиток он-лайн платформ дозволяє, в деякому розумінні, поставити топові бізнес школи зі значними інвестиціями в рівні умови з невеликими гравцями на ринку. Професор Коллер додає: «Переформатування класних занять надає більше часу на спілкування і побудову взаємин. Таким чином, невеликі коледжі та бізнес школи зможуть робити те, що у них виходить найкраще - знайомитися зі своїми студентами, вивчати і задовольняти їхні потреби».

Джеффри Кацман - керівник освітнього спрямування в Xyleme, яка продає освітні технології університетам, говорить, що нові платформи формують супер-викладачів: «Вони вкладають багато сил у подачу он-лайн курсів і багато грошей в їх розробку».

Розвиток таких платформ також створює конкуренцію програмам класом нижче. Виникає питання - навіщо платити більше, якщо існує альтернатива - безкоштовні онлайн курси від кращих бізнес шкіл. Останній звіт Moody's - агентства по оцінці кредитоспроможності, засвідчив, що платформи вже сьогодні становлять загрозу для комерційних університетів. Крім традиційних програм MBA, такі платформи можуть змінити підхід бізнес шкіл до викладання спеціалізованих курсів для працівників компаній. Сьогодні такі програми - «дійні корови» для ВНЗ. Але Coursera, edX і Udacity останнім часом додають все більше бізнес орієнтованих курсів, які є для компаній вигідною альтернативою. Як стверджує Анант Агарвал - президент edX і професор комп'ютерної науки та інжинірингу в MIT, управлінська освіта може перерости з класного формату в комп'ютерний.

«Навчання он-лайн - дуже корисне для управлінців, - говорить він. - Коли в тебе є робота - важко вибратися звідти на тиждень або два. Але, коли в тебе з'являється можливість вчитися вночі або на вихідних - перед тобою відкривається зовсім інший світ. Така перспектива все більше приваблює і переконує». Професор Агарвал говорить, що оплата для офісних працівників - один зі способів заробляти на edX, який є некомерційним проектом, але повинен перейти на самозабезпечення в найближчому майбутньому. «Досвід навчання в класі - по-своєму унікальний і цінний, - говорить він. - Але зараз он-лайн навчання, як прилив, що наростає, піднімає всі кораблі».

Як у кожної великої зміни і у онлайн освіти є багато проблем, які варто враховувати при впровадженні. Перш за все, це відмінність особистого досвіду студента при очному та дистанційному навчанні. Останній підхід вимагає надзвичайної дисципліни від студента та навичок самостійної роботи. Класичний стиль викладання професури не може бути прямо перенесений онлайн, бо слухачів онлайн курсів дуже важко втримати. На сьогодні, саме невисокий рівень кількості

тих, хто спромігся довести курс онлайн навчання до кінця є основою критики від сторонників класичної освіти. Але ж не секрет, що в Україні і рівень відвідуваності стандартних лекцій не такий, яким можна пишатися. На останок мушу визначити, що найбільша перевага онлайн освіти – її дешевизна, є певною мірою загрозою існування в майбутньому класичних університетів з їх потужною дослідницькою роботою. А якщо не стане останніх, то і курси онлайн стануть розроблятися на більш примітивному рівні без досліджень та апробації в умовах очного навчання.

Переваги та недоліки онлайн-освіти:

- відсутність можливості адаптувати «по ходу п'єси» матеріал, методологію або стиль під аудиторію;
- «чутливість» з аудиторією;
- живий діалог з емоційними складовими і специфікою;
- контроль знань учасників і самодисципліна;
- неможливість живого спілкування учасників між собою;
- технічні фактори.

Таким чином, при всій привабливості і об'єктивних перевагах онлайнного навчання, такий тип програм підходить далеко не всім. Уміння організувати свій час, самодисципліна і хороша мотивація є запорукою успіху освітнього проекту. Вибираючи онлайнний курс, почніть з об'єктивної оцінки своїх особистих якостей, і Ви зможете використати сповна всі можливості онлайнного навчання. Можливо, рано розглядати онлайнне навчання як повноцінну альтернативу традиційному, скоріше як ще одну можливість отримання нових знань.

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Загальна характеристика форм організації навчання у вищій школі.
2. Традиційне та інноваційне навчання: порівняльний аналіз.
3. Дидактичні системи та дидактичні технології у вищій школі.

ТЕМА 2. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

1. Основні тенденції розвитку освіти на початку XXI ст.
2. Якість вищої освіти і глобалізаційні процеси.
3. Негативні наслідки і позитивний потенціал масовості вищої освіти.
4. Болонський процес – історія та перспективи.

ТЕМА 3. ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

1. Болонський процес в Україні.
2. Перспективи та виклики в полі реформування системи освіти в Україні.
3. Вітчизняне законодавство в сфері освіти.

ТЕМА 4. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Підходи до організації навчального процесу в різних країнах.
2. Національні школи політології.
3. Світовий досвід в сфері викладання політології: проблеми та перспективи.
4. Особливості викладання політології в Україні.

ТЕМА 5. ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

1. Загальна характеристика традиційних форм навчання.
2. Види лекцій. Основи методичної побудови різних видів лекцій.
3. Методика розроблення і викладання лекції. Основні вимоги до читання лекції.
4. Методика організації та проведення практичних занять у вищій школі.
5. Форми контролю.

ТЕМА 6. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Зміст та значення інновацій у системі вищої освіти.
2. Спектр інноваційних технологій та їх впровадження при викладанні соціально-політичних дисциплін.
3. Проблемно-ситуаційні та ігрові методи навчання.

ТЕМА 7. ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

1. Генезис дистанційного навчання.
2. Основні форми дистанційного навчання.
3. Технології викладання онлайн.
4. Загальна характеристика освітніх онлайн-платформ.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Педагогічна система.
2. Закони і закономірності педагогіки.
3. Принципи навчання.
4. Структура вищої освіти.
5. Освітні і освітньо-кваліфікаційні рівні.
6. Система вищих навчальних закладів України.

ТЕМА 2. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

1. Європейський простір вищої освіти.
2. Особливості систем вищої освіти у країнах Європи, у США та Японії.
3. Історичні етапи розвитку Болонського процесу
4. Болонська декларація міністрів освіти європейських країн.
5. Розвиток Болонського процесу.
6. Причини запровадження Болонського процесу.
7. Мета Болонського процесу.
8. Принципи Болонського процесу.

ТЕМА 3. ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

1. Пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку вищої освіти в Україні.
2. Заходи з реформування системи освіти в Україні.
3. Комплекс нормативних документів щодо розроблення складових системи стандартів вищої освіти в Україні.
4. Основні етапи входження України до Болонського процесу.
5. Відмінності національної системи освіти від Європейської.
6. Зміст Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).
7. Адаптація вищої освіти України в Європейський освітній простір.
8. Основні положення кредитно-модульної системи та наслідки її впровадження.

ТЕМА 4. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. Рейтинг успішності студентів і організація його формування.
2. Принципи модульного навчання в процесі викладання соціально-політичних дисциплін

3. Методика побудови модульних програм.
4. Формування змісту навчальних модулів.
5. Створення умов для організації модульно-рейтингового навчання.
6. Зворотний зв'язок у модульно-рейтинговому навчанні.
7. Форми навчально-дослідної роботи студентів.
8. Організація роботи студентських наукових гуртків.
9. Функції керівника студентського наукового гуртка.

ТЕМА 5. ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

1. Етапи підготовки лекції та композиційна структура доповіді.
2. Особливості використання лектором лінгвістичних, п
3. аралінгвістичних і кінетичних способів впливу на аудиторію.
4. Критерії оцінювання лекції і лекційної майстерності.
5. Організація проведення практичного заняття.
6. Критерії оцінювання якості проведення практичних занять.
7. Критерії оцінювання якості проведення іспитів і залків.
8. Форми самостійної роботи студентів.
9. Індивідуалізація самостійної роботи студентів.

ТЕМА 6. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Форми активізації навчального процесу
2. Дидактичні засоби активізації процесу навчання.
3. Педагогічні освітні технології.
4. Соціологізаторська і біхевіористська педагогіка.
5. Програмоване навчання.
6. Теорія поетапного формування розумових дій П. Я. Гальперіна.
7. Теорія управління процесом засвоєння знань Н. Ф. Талізінної.
8. Алгоритмічний процес у педагогіці.
9. Проблемно-пошукові та логічні методи навчання.
11. Методи формування зацікавленості до навчання.
12. Ігрове проектування. Операційно-рольові і ділові ігри.
13. Методика розробки та організація проведення ділових ігор.

ТЕМА 7. ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

1. Проблемне навчання та його організація.
2. Характерні риси дистанційної освіти.
3. Технології дистанційного навчання.
4. Вимоги до викладачів при організації дистанційного навчання.
5. Порівняльна характеристика традиційного і дистанційного

навчання.

VII. ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Типи та моделі систем освіти в сучасному світі.
2. Кредитно-модульна система організації навчального процесу.
3. Особливості організації самостійної роботи студентів. Методи організації самостійної роботи студентів.
4. Переваги та недоліки онлайн-освіти.
5. Формування політології у ВНЗ США.
6. Методика викладання політології в Англії.
7. Досвід в сфері викладання соціально-політичних дисциплін у Франції.
8. Особливості викладання політології в Німеччині.
9. Досвід викладання соціально-політичних дисциплін Італії.
10. Становлення політології як наукової та навчальної дисципліни в Польщі.
11. Досвід в сфері викладання соціально-політичних дисциплін в Швеції.

VIII. ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ З КУРСУ

1. Загальна характеристика форм організації навчання у вищій школі.
2. Традиційне та інноваційне навчання: порівняльний аналіз.
3. Дидактичні системи у вищій школі.
4. Дидактичні технології у вищій школі.
5. Типи систем освіти в сучасному світі.
6. Моделі систем освіти в сучасному світі.
7. Основні тенденції розвитку освіти на початку ХХІ ст.
8. Якість вищої освіти і глобалізаційні процеси.
9. Негативні наслідки і позитивний потенціал масовості вищої освіти.
10. Негативні наслідки масовості вищої освіти.
11. Позитивний потенціал масовості вищої освіти.
12. Болонський процес.
13. Кредитно-модульна система організації навчального процесу.
14. Болонський процес в Україні.
15. Перспективи та виклики в полі реформування системи освіти в Україні.
16. Вітчизняне законодавство в сфері освіти.
17. Підходи до організації навчального процесу в різних країнах.
18. Національна школа політології США.
19. Національна школа політології Англії.
20. Національна школа політології Франції.
21. Національна школа політології ФРН.
22. Національна школа політології в Україні: становлення етапи розвитку.
23. Світовий досвід в сфері викладання політичних дисциплін: проблеми та перспективи.
24. Особливості викладання політичних дисциплін в Україні.
25. Загальна характеристика традиційних форм навчання.
26. Види лекцій.
27. Основи методичної побудови різних видів лекцій.
28. Методика розроблення і викладання лекцій.
29. Основні вимоги до читання лекцій.
30. Методика організації та проведення практичних занять у вищій школі.
31. Особливості організації самостійної роботи студентів.
32. Методи організації самостійної роботи студентів.
33. Форми контролю.

34. Зміст та значення інновацій у системі вищої освіти.
35. Спектр інноваційних технологій та їх впровадження при викладанні соціально-політичних дисциплін.
36. Проблемно-ситуаційні методи навчання.
37. Ігрові методи навчання. Ділові ігри.
38. Генезис дистанційного навчання.
39. Основні форми дистанційного навчання.
40. Технології викладання онлайн.
41. Загальна характеристика освітніх онлайн-платформ.
42. Переваги та недоліки онлайн-освіти.
43. Вітчизняне законодавство в сфері освіти
44. Особливості викладання політології у вишах США.
45. Особливості викладання політології у вишах Західної Європи.
46. Методика організації мозкового штурму.
47. Практика тренінгу.
48. Метод конкретних ситуацій.
49. Педагогічні інновації.
50. Взаємозв'язок політології та інших соціально-гуманітарних дисциплін.

ІХ. ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Яка доповідь вперше привернула увагу світової наукової спільноти до факту неадекватності методів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства?

- Доповідь Римського клубу в 1979 році
- Доповідь Римського клубу в 1956 році
- Доповідь ЮНЕСКО в 1990 році
- Доповідь ЮНЕСКО в 1988 році

2. Місце і роль викладача у інноваційному навчальному процесі більш влучно можна охарактеризувати як:

- Суб'єкт, який визначає абсолютно всі аспекти процесу навчання
- Суб'єкт, який ініціює процес навчання і стимулює перетворення студентів в активних суб'єктів процесу навчання
- Суб'єкт, який в першу чергу визначає та фіксує рівень знання
- Суб'єкт, який не втручається в процес навчання

3. Місце і роль студента у інноваційному навчальному процесі більш влучно можна охарактеризувати як:

- Активне засвоєння і генерування знань, отриманих із різноманітних джерел
- Сприйняття, засвоєння і відтворення інформації, яку надає викладач
- Безпеляційне слідування вказівкам викладача
- Творчість притаманна викладачеві, студенту пропонується вже готова інформація

4. Дидактика у педагогіці це:

- метод наукового дослідження, що застосовується у педагогіці
- галузь педагогіки, спрямована на вивчення і розкриття теоретичних основ організації процесу навчання (закономірностей, принципів, методів, форм навчання)
- галузь педагогіки, спрямована на вивчення і розкриття психології поведінки підлітків
- метод дослідження ювенальної приступності

5. Прототипом інноваційної системи навчання є

- дидактична система Й. Ф. Гербарта □

- дидактична система Дж. Боткина
- дидактична система Дж. Дьюї
- жодна з наведених

6. Дидактичний підхід, який ставить у центр навчання студента, часто критикують за

- вербалізм
- формалізм
- реалізм
- неекономічність

7. Феноменологічна модель освіти (А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс та ін.) передбачає

- персональний характер навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається, дбайливе й уважне ставлення до їхніх інтересів і потреб.

- таку її організацію, яка насамперед забезпечує засвоєння знань, умінь, навичок і практичне пристосування молодого покоління до сучасного суспільства.

- передавання молодому поколінню універсальних елементів культури.

- організацію за відомчим принципом із твердим централізованим визначенням навчальних дисциплін

8. Рік підписання Болонської декларації «Про європейський простір вищої освіти»

- 1957
- 1988
- 1999
- 2003

9. Головна вимога Болонської декларації

- є орієнтація вищих навчальних закладів на остаточний результат

- модернізацію навчальних планів

- установа тисніших зв'язків між європейським простором вищої освіти та європейським простором досліджень

- запровадження Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS)

10. Тлумачення терміну «тьютор»:

- педагог-наставник, якого призначають з числа досвідчених викладачів
- працівник деканату
- педагог, що визначає середній рівень знання студентів з певних предметів
- професор з історії

11. Згідно із чинним Законом України «Про Вищу освіту» запроваджено такі ступені вищої освіти:

- молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук
- молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук
- молодший бакалавр, спеціаліст, магістр, доктор філософії, доктор наук
- молодший бакалавр, бакалавр, магістр, кандидат наук, доктор наук.

12. Формування політичної науки як економічної дисципліни прийнято датувати:

- 1 пол. XX ст.
- 2 пол. XIX ст.
- 70-ті роки XX ст.
- XXI ст.

13. Перший в історії політичної науки експеримент із виявлення впливу агітації на результат голосування було проведено під керівництвом:

- Гарольда Ласуела
- Джорджа Герберта Міда
- Гарольда Госнела
- Річарда Роуза

14. Лекція-прес-конференція представляє собою:

- викладення матеріалу лекції, коли нове знання педагог розкриває у процесі розв'язання суперечливих завдань
- викладення матеріалу лекції із урахуванням питань, які студенти представили до початку лекції
- вид лекції, який використовують наприкінці вивчення навчальної дисципліни, блоку навчальних дисциплін

- узагальнення і систематизація знань матеріалу великих обсягів і значної складності

15. Бінарна лекція – це:

- різновид читання лекції у формі діалогу науково-педагогічних працівників (або як представників двох наукових шкіл, або як ученого і практика, викладача і студента і т.д.)

- різновид читання лекції на основі методу наочності, так звана лекція-візуалізація.

- лекція, що дає перше цілісне уявлення про навчальний предмет і орієнтує студента в системі роботи з цього курсу.

- лекція, яку викладають на двох різних потоках одночасно.

16. Психодрама і соціограма як різновид імітаційних ігор найчастіше використовують для підготовки:

- Педагогічних працівників, психологів, соціальних працівників

- Економістів

- Юристів

- Соціологів, політологів

17. Навчальний процес інформаційно-освітньої системи віддаленого доступу, основаної на сучасних інформаційних технологіях отримав назву:

- Заочна освіта

- Дистанційна освіта

- Очна освіта

- Безперервна освіта

18. Піонером в області впровадження курсів викладання онлайн у 2011 році став:

- Кембриджський університет

- Стенфордський університет

- Болонський університет

- Празький університет

19. В яких з перерахованих методах навчання містяться елементи проблемного навчання?

- Репродуктивні вправи

- Евристична бесіда

- Демонстрація картин

- Проведення експериментів

ХІ. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА

- 1) Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
- 2) Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи. 2-ге вид., допов. і переробл. К. : Ленвіт, 2007. 194 с.
- 3) Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
- 4) Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навчальний посібник. К. : Вища шк., 2005. 417 с.
- 5) Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2011. 224 с.
- 6) Шуевич Б. Теоретичні основи дистанційного навчання: Навч. посібн. Львів : Вид-во Нац. ун-ту „Львів. політехнікaл”, 2006. 244 с.

ДОПОМІЖНА

- 7) Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. К. : „Центр учбової літератури”, 2007. 376 с.
- 8) Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.
- 9) Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 384 с.
- 10) Дистанційне навчання : Умови застосування. Дистанційний курс : Навчальний посібник 3-є вид.; за ред. В. М. Кухаренка. Х. : НТУ «ХП», «Торсінг», 2002. 320 с.
- 11) Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Чернівці, 2003. 418 с.
- 12) Інновації у вищій освіті: Бібліографічний покажчик / Укладач: Н. В. Артикуца. К. : Стілоc, 2005. 202 с.
- 13) Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.) URL : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
- 14) Кормич А.І., Кормич Л.І. Варіативні можливості реформування вищої освіти України в європейському контексті. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 65. С. 18-25.
- 15) Кормич А. І. , Кормич Л. І. Інновації у системі освіти: підготовка кадрів для відбудови держави. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри. Матеріали міжнародної науко-*

во-практичної конференції 29 квітня 2022 р. Одеса, 2022. С. 86–90. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/17452>.

- 16) Краснополська Т. М. Дискурс єврейської ідентичності в політичному процесі. *Evropský politický a právní diskurz*. 2021. Svazek 8. 2. vydání. S. 98-103.
- 17) Краснополська Т. М. Співвідношення понять «паритетна демократія» та «гендерна демократія». *Гілея*. 2015. Випуск 98. С. 368–371.
- 18) Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. К. : Знання, 2005. 486 с.
- 19) Мазуха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: Навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 232 с.
- 20) Мокрогуз О.П. Інноваційні технології у викладанні суспільних дисциплін. Чернівці, 2002. 163 с.
- 21) Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
- 22) Пальчевський С. С. Педагогіка: Навчальний посібник. К. : Каравела, 2007. 576 с.
- 23) Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2005. 497 с.
- 24) Сиротинко Г. О. Інноваційний розвиток освіти: проблеми переходу від теорії до практики. *Управління школою*. 2005. № 1. С. 15–18.
- 25) Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : Навч. посібник. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 126 с.
- 26) Сушко А. І. Проблеми формування культури історичної пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія: зб. наук. праць*. Одеса: Фенікс, 2017. Вип. №13. С.43-48.
- 27) Сушко А. І. Роль політичної культури у процесах трансформації суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 210-215.
- 28) Сушко А. І., Каретна О. О. Формування політичної культури в період модернізму. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 65. С. 91-96.
- 29) Сушко А.І. Соціокультурний підхід дослідження політичної культури. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 38-49.
- 30) Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних інтернет-технологій: авторе-

ферат дис. на здоб. ступеня доктора тех.наук: спец. 05.13.06 - Інформаційні технології. Київ, 2009. 326 с.

- 31) Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К. : «Академ-видав», 2006. 399 с.
- 32) Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої школи Європи та Північної Америки: Монографія . К. : Видавн.-поліграф. центр „Київ. ун-т, 2005. 365 с.
- 33) Шуневич Б., Кахович А. Укладання дистанційних курсів на віртуальному навчальному середовищі ILIAS: Навч.-метод. посібн. для викладачів вищ. навч. закл. Львів : Видавн. центр ЛППБ, 2005. 70 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ:

<http://mincult.kmu.gov.ua/> – Міністерство культури України.

<http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал «Дистанційна освіта».

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

<http://books.br.com.ua/> – Підручники онлайн.

<http://www.info-library.com.ua/books.html> - Електронна бібліотека підручників.

ЗМІСТ:

I. Вступ	3
II. Загальні методичні рекомендації щодо вивчення курсу	5
III. Тематичний план навчальної дисципліни	9
IV. Програма навчального курсу	10
V. Плани практичних занять	41
VI. Завдання для самостійної роботи	43
VII. Тематика доповідей та презентацій	45
VIII. Питання для перевірки знань з курсу	46
IX. Зразки тестових завдань	48
X. Список рекомендованої літератури	52

Навчальне видання

Сушко Анатолій Іванович

Кормич Анатолій Іванович

Краснопольська Тетяна Миколаївна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ

Навчально-методичний посібник